

ÚSTAV FILOSOFIE A RELIGIONISTIKY FF UK

Dějiny indických náboženství (126,226,136)

LUBOMÍR ONDRAČKA (ondracka@ff.cuni.cz)

Zimní a letní semestr šk. r. 2004/5 (2/-, 2/-)

Pondělí, 10:00-11:30, posluchárna č. 217

Konzultační hodiny: úterý a pátek 10:50–11:30, místnost 225M, tel. 221 619 356

ANOTACE

Cílem přednášky je podat základní přehled dějin indických náboženství od nejstarších dob po současnost. Předmětem našeho zájmu budou pouze autochtonní náboženské tradice. Důraz bude kladen na zachycení historické proměny indického náboženského prostoru, stranou tudíž zůstanou současné náboženské realie. Přednáška bude doprovázena promítáním ilustrativního obrazového materiálu.

CÍLOVÁ SKUPINA

Kurs je určen především studentům nižších ročníků religionistiky, kterým se započítává jako splnění položky *Indická náboženství* (126, 226, 136), a studentům úvodních ročníků indologických oborů.

VSTUPNÍ ZNALOSTI

Kurs nepředpokládá žádnou předchozí znalost tohoto tématu.

NÁROČNOST KURSU

Samotné přednášky jsou informačně dosti bohaté, nejsou ale obtížné na pochopení a jejich sledování nevyžaduje téměř žádný myslitelský výkon. Naproti tomu poměrně náročný je atest (viz níže).

PROVÁZANOST S JINÝMI KURSY

Studenti s vážnějším zájmem o dějiny indických náboženství si mohou tuto látku prohloubit na souběžně probíhající semináři *Indická náboženství v textech*, který je koncipován tak, aby rozšiřoval znalost zde odpřednášené látky pomocí rozboru pramenných textů. Zájemci o nejstarší podobu indického náboženství mohou navštěvovat jednosemestrovou přednášku *Védismus*, jež je rozvedením přednášky (3) a (4) tohoto kursu.

POŽADAVKY NA ATESTY

Přednáška je obvykle zakončena zkouškou, v odůvodněných případech je možné požádat o jinou formu atestace.

1. Kolokvium: krátký pohovor ověřující znalost základních fakt z odpřednášené látky.
2. Zápočet: jako kolokvium plus písemná práce (dle povahy tématu 10-15 stran).
3. Zkouška: absolvování zkoušky předpokládá nastudování veškeré předepsané literatury, její rozsah tedy výrazně přesahuje objem odpřednášené látky. Samotná zkouška se skládá z odpovědi na vylosovanou trojotázku a má následující strukturu: (0) příprava (cca 10 minut); (1) hlavní téma (cca 30 minut); (2) předepsaná četba (cca 10-15 minut); (3) vysvětlení pojmu (cca 5-10 minut).
Zkušební otázky budou předem známy, jejich kombinace však nikoliv.

PŘEDEPSANÁ LITERATURA

- [1] *Bhagavadgíta*. Ze sans. přel. J. FILIPSKÝ a J. VACEK. Praha: Odeon, 1976. 203 s. Živá díla minulosti, sv. 80. [P6.3-Fil-1,a]
- [2] *Buddhovy rozpravy*, sv. 1. Z páli přel. M. ROZEHNAL. Praha: DharmaGaia a Sdružení přátel Indie, 1994. 38 s. ISBN 80-901225-8-2. [Q3-Bud-1/1,a,b]
- [3] *Duchovní prameny života: stvoření světa ve starých mýtech a náboženstvích*. 2. rozš. vyd. Praha: Vyšehrad, 1997. 543 s. ISBN 80-7021-223-3; s. 233-325. [I5-Duch-1,a]
- [4] LOPEZ, DONALD S. (ed.). *Religions of India in Practice*. Princeton (NJ): Princeton University Press, 1995. xvi, 655 p. ISBN 0-691-04324-8. Povinné je třeba přečíst strany: 3-158, 375-388, 412-417, 449-461, 533-546, 598-626, 637-648; ostatní je doporučeno. [P18-Lop-1a,b]
- [5] *Mahábhárata aneb Velký boj*. Podle staroindického orig. vypráví V. MILTNER. Praha: Albatros, 1988. 377 s. [P6.2-Mil-1]
- [6] SINGH, NIKKY-GUNINDER KAUR. *Sikhismus*. Z angl. přel. I. HUSÁKOVÁ. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1998. 126 s. ISBN 80-7106-189-1. [P12-Nik-1,a,b]
- [7] *Upanišady*. Ze sans. přel. D. ZBAVITEL. Praha: DharmaGaia, 2004. [Vyjde 25. 10.] Je třeba přečíst jednu z „velkých“ upanišad (buď *Brhadáranjaku* nebo *Čhándógu*) a všechny „malé“ krom *Maitrí*.
- [8] VÁLMIKI. *Rámájanam*. Ze sans. přebásnil O. FRIŠ. Praha: SNKLHU, 1957. 189, xix s. Nesmrtelní, sv. 34. [P6.1-Val-1]. Případně: *Rámájana*. Podle sans. textu převyprávěl D. ZBAVITEL. Praha: Argo, 2000. 215 s. ISBN 80-7203-264-x. [P6.1-Zba-1,a]
- [9] *Védské hymny*. Z védského jazyka přel. O. FRIŠ. Studii napsal P. VAVROUŠEK. 3. rozš. a rev. vyd. Praha: DharmaGaia, 2000. 203 s. Prameny hinduismu, sv. 1. ISBN 80-85905-62-0. [P4-Fri-1,a,b]
- [10] ZBAVITEL, D. (ed.). *Bohové s lotosovými očima: hinduistické mýty v indické kultuře tří tisíciletí*. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1986. 455 s. (2. vyd. [reprint], 1997. ISBN 80-7021-215-2). [P3-Zba-2,a,b,c]
- [11] ZBAVITEL, D. a J. VACEK. *Průvodce dějinami staroindické literatury*. Třebíč: Arca JiMfa, 1996. 537 s. ISBN 80-85766-34-5; s. 5-173, 394-461. [P18-Zba-1,a]

PŘEDBĚŽNÝ SYLABUS

ZIMNÍ SEMESTR

(1) 4. 10. 2004: Úvodní hodina

Technické formality. Charakteristika kursu. Vstupní předpoklady. Různé možné přístupy k tématu přednášky. Obecné problémy studia indických náboženství. Problém transliterace a transkripce.

(2) 11. 10. 2004: Náboženství protoindické civilizace a problém „á/Árjů“

Základní charakteristika protoindické civilizace. Možnosti a způsoby rekonstrukce jejího náboženství. Materiální doklady. Problém etnicity a vztahu k védismu: „Aryan invasion theory“. Politicko-nacionalistický kontext.

(3) 18. 10. 2004: Védismus

Textové zdroje védismu. Védský pantheon a nejdůležitější mýty. Raný védský rituál. Sómová oběť. Kosmogonie. Theogonie. Anthropogonie. Kosmologie. Eschatologie.

(4) 25. 10. 2004: Bráhmánismus

Textové zdroje bráhmánismu. Bráhmánské hierarchizace a homologie. Tradiční typologizace a obecná struktura védských rituálů. Velké slavnostní obřady (*šrauta*). Pravidelné a menší domácí obřady (*grhja*).

(5) 1. 11. 2004: Asketické tradice a upanišady

Nejstarší asketické tradice. Proměna náboženských představ kol r. 500 př.o.l. a reakce na ní. Náboženské spektrum této doby. Upanišadoví myslitelé. Textový korpus upanišad. Základní pojmy. Různá pojetí „duše“.

(6) 8. 11. 2004: Džinismus

Vznik a rané dějiny džinismu dle samotné tradice. Akademický výklad vzniku a dějin džinismu. Literatura. Základní body nauky. *Džíva/adžíva*. Pojetí karmy. Logika.

(7) 15. 11. 2004 Raný buddhismus

Nástin raných dějin buddhismu. Nábožensko-sociální situace v Indii v Buddhově době. Buddha: legendární životopis a možnost rekonstrukce skutečnosti. Buddhická literatura. Základní body Buddhova učení: čtyři vznešené pravdy.

(8) 22. 11. 2004: Pojem „hinduismus“ a obecná charakteristika hinduistických náboženství

Existuje náboženství jménem hinduismus? Dějiny termínu hinduismus. Různá možná pojetí hinduismu. Charakteristické rysy (prototypy) hinduistických náboženství. Negativní vymezení. Pozitivní vymezení. Některé základní pojmy a představy: *varnášramadharmá*; cíle lidského žití: *dharma, artha, káma*.

(9) 29. 11. 2004: Náboženství eposů a purán

Rámájána: základní charakteristika. Obraz náboženství dle *Rámájány*. *Mahábhárata*: problém rozsahu a nesourodosti. Výpovědní hodnota eposů a jejich význam. *Purány*: encyklopedie hinduismu. Puránská kosmografie a pojetí času. Puránský hinduismus.

(10) 6. 12. 2004: Filosoficko-theologické školy

Problematicnost pojmu „indická filosofie“. Základní obecné rysy indické filosofie a důvody obtížnosti jejího studia. Různá hlediska třídění. Filosofie jazyka. Tradiční šestice škol: *sámkhja*, *jóga*, *mímámsá*, *védánta*, *njája*, *vaišéšika*.

(12) 13. 12. 2004: Mahájánový buddhismus

Otázka vzniku mahájány. Vztah k ostatním buddhistickým tradicím. Literární zdroje. Ústřední pojmy mahájány: *pradžňá* a *bódhisattva*. Nejdůležitější filosofické školy. Nágárdžunova *madhjamaka* a její klíčové pojmy: *svabháva* a *šúnjátá*. Jógáčára.

Pozn.: V lednu 2005 se přednáška nekoná.

LETNÍ SEMESTR

(13) Raný višnuismus a menší tradice

Spojení různých tradic do postavy Višnu. Višnuovy podoby. Přehled významnějších višnuistických tradic: *vaikhánasové*, *pánčarátrové* a *bhágavatové*. Puránský višnuismus. Menší tradice: *saurové*, *gánapatjové* a *kárttikéjovci*.

(14) Bhakti a višnuistická védánta

Nejstarší stopy bhakti. *Bhagavadgíta*. Tamské bhakti: zdroje, charakteristika, proudy. Theologie višnuistického bhakti: višnuistická *védánta*. *Rámánudžova višitádvaíta*. *Nimbárkova dvaitádvaíta*. *Madhvova dvaita*. *Vallabhova šuddhádvaíta*.

(15) Višnuistické tradice

Šrívaišnavové. *Náthamuni* a jeho činnost. Linie *áčárjů*. *Rámánudža* jako organizátor. Schizma *šrívaišnavů*: důvody a výčet rozdílů. *Bengálský višnuismus*. Zdroje. *Čaitanja* a jeho činnost. Šestero *gósváminů*. Theologie *čaitanjismu*. Různá pojetí *Rádhy*.

(16) Tantrismus

Problémy studia. Postavení tantrismu ve spektru indických náboženství. Textové zdroje. Charakteristické rysy. Cíle a prostředky. Vztah k védské tradici. Theologicko-filosofické pozice.

(17) Šivaismus a šivaistické tradice

Postava *Šivy*. Možné zdroje. Nejdůležitější *Šivovy* podoby. Puránský *šivaismus*. *Netantrické tradice*: *pášupatové*, *kálámukhové*, *Lingájatové*, *šaivasiddhánta*. *Tamská šaivasiddhánta*.

(18) Šaktismus a šaktistické tradice

Pojem *šakti* v indickém myšlení. Postava *Dévi*. Základní rysy. Dějiny uctívání bohyně v Indii. Textové zdroje. Vztah tantrismu a šaktismu. Nejdůležitější bohyně: *Durgá*, *Kálí*, *Čámundá*, *Kámákhjá*, *matičky*, *Dašamahávidjá*.

(19) Tantrické tradice

Problém původu tantrismu: představení různých teorií. Nástin dějin formování tantrismu. Geografické rozložení. Višnuistické tradice: *pánčarátrové* a *sahadžjá*. Šivaistické tradice: *kápálikové*, *aghórové*, *náthové* a *kaulismus* – *trika*, *krama* a *pradžabhidžňá*. *Kéralský tantrismus*.

(20) Santové a sikhismus

Obecné rysy santismu. Tři pilíře: *nám*, *satsang*, *satguru*. *Maráthský santismus*. *Bűh Vithóbá/Viththala* a tradice *várkarů*. *Maráthští santové*: *Džňánéšvar*, *Námdev*, *Éknáth* a *Tukárám*. *Severoindický santismus* (*nirguna bhakti*). *Santové*: *Rámánand*, *Kabir*, *Dádú*. *Gurú Nának* a *sikhismus*.

(21) Neohinduismus

Historicko-politický a náboženský kontext vzniku neohinduismu. Vztah hinduismu a neohinduismu. *Bengálská reformní hnutí*: *Rámamohan Ráj*, *Bráhmamádž*, *Debendranáth Thákur*, *Kéšabčandra Sén*. *Dajánanda Sarasvatí* a *Árjasamádž*.

(22) Neovédánta a současný bráhmánský hinduismus

Velké postavy moderní doby: *Rámakrišna*, *Vivékánanda*, *Thákur*, *Rádhakrišnan*, *Aurobindo*, *Krišnamúrti*. *Neovédánta* a její vliv. Významné řády: *dašanámí*, *nágové*, *Ramakrišna Mission*. *Současní guruové*. Politizace hinduismu (*hindutva*).

(23) Současná náboženská scéna: nehinduistická náboženství

Možnosti popisu dnešního stavu. Indie jako soubor menšin. *Muslimové*. *Křesťané*. *Sikhové*. *Buddhisté*. *Džinisté*. *Párové*. *Židé*.

(24) Současná náboženská scéna: hinduistická náboženství

Struktura tzv. „hinduistické většiny“. Antropologický korektiv: hledání dichotomie (*great/little*, *classical/folk*, *learned/popular* apod.). *Moderní městský hinduismus*. *Klasický bráhmánský hinduismus*. *Lidový*, *vesnický hinduismus*. Jeho pantheon. *Ochranné bohyně*. *Chrámů*. *Krvavé oběti*.

(25) Vzájemné pochopení Indie a Evropy

Dějiny kontaktů Indie a Evropy. Úloha *misionářů*. *Britská kolonializace* a *orientalisté*. *Deisté*, *osvícenci* a *racionalisté*. *Němečtí filosofové*: *romantikové*, *Hegel*, *Schopenhauer* a *Nietzsche*. Typologizace reakcí *Západu* na setkání s *Indií*. *Dědictví orientalismu*.